

อีกครั้งแล้วสินะที่ฉันต้องน้ำท่วม: ภัยธรรมชาติและการบริหารจัดการภัยพิบัติ

น้ำท่วมอีกแล้วหรือ? คงเป็นคำถามที่เกิดขึ้นกับใครหลายคนในประเทศไทย โดยเฉพาะอย่างยิ่งคนที่ต้องกลายเป็น “ผู้ประสบภัย” เนื่องจากไม่กี่ปีและไม่กี่เดือนมานี้ หลายพื้นที่ทั่วไทย ต้องอยู่ในสภาพไม่ต่างจากเมืองบาดาล จังหวัดหลายแห่งจมน้ำมากกว่า 1 ครั้ง ภายในปีเดียวเช่น อำเภอมะนัง จังหวัดยะลา ประสบกับน้ำท่วมถึง 3 ครั้ง ในระยะเวลาห่างกันไม่กี่เดือน ได้แก่ เมษายน 2568 พฤษภาคม 2568 และกรกฎาคม 2568 (Lanner, 2568(ก)) มีพิกัดกล่าวถึงเหตุการณ์ท่วมซ้ำซากในพื้นที่อื่น ๆ ของไทย ซึ่งยากที่จะกล่าวถึงความถี่และความรุนแรงของน้ำท่วมให้หมดในที่นี้

ผลกระทบจากน้ำท่วมไม่ได้จบลงทันทีที่น้ำลดเท่านั้น น้ำท่วมหลายครั้งต้องใช้ระยะเวลาในการฟื้นฟูทั้งในด้านเศรษฐกิจ สังคม สิ่งแวดล้อม และสุขภาพ เหตุดังนี้ ภาพบ้านเรือนจมน้ำเกือบมิดหลังคาครั้งแล้วครั้งเล่าคือสิ่งย้ำเตือนอีกครั้งถึงความจำเป็นในการออกแบบระบบการป้องกันผลกระทบ การเตรียมพร้อมเผชิญเหตุ และการตอบสนองอย่างมีประสิทธิภาพต่อเหตุการณ์น้ำท่วม เพราะกล่าวได้ว่าความไม่เข้าใจในเรื่องภัยพิบัติ การไม่เตรียมความพร้อมในการเผชิญสถานการณ์ และการจัดการภาวะฉุกเฉิน รวมถึงการช่วยเหลือที่ไม่มีประสิทธิภาพ เปรียบได้กับพายุก๊วยกู่ที่สามารถทำให้ผลกระทบของน้ำท่วมรุนแรงมากขึ้น (ทวิดา กมลเวชช และคณะ, 2562: 7) ดังนั้นบทความชิ้นนี้จึงมุ่งฉายภาพให้เห็นว่าน้ำท่วมไม่ได้เป็นเพียงเหตุการณ์ทางธรรมชาติเท่านั้น แต่น้ำท่วมยังเกี่ยวข้องกับปัจจัยทางเศรษฐกิจ สังคม และการเมือง โดยเฉพาะอย่างยิ่งแนวทางการบริหารจัดการภัยพิบัติของรัฐ

เมื่อน้ำท่วมกลายเป็นภัยพิบัติ (from flood to disaster)

รูปแบบน้ำท่วมผันแปรตามบริบทต่าง ๆ น้ำท่วมตามธรรมชาติหลายครั้งได้สร้างความอุดมสมบูรณ์ต่อสรรพสิ่งโดยรอบซึ่งเปรียบได้กับเครื่องดนตรีเคาะจังหวะ (Metronome) ที่คอยกำหนดจังหวะการเคลื่อนไหวของสรรพชีวิตหรือสปีชีส์ต่าง ๆ ทั้งในแม่น้ำและริมแม่น้ำซึ่งต่างก็แสวงหาแหล่งอาหารที่เกิดขึ้นจากการไหลของแม่น้ำ (Scott, 2025) ในเวลาเดียวกัน น้ำท่วมหลายครั้งได้กลายเป็นภัยพิบัติก่อความเสียหายต่อบ้านเรือน พื้นที่การเกษตร ชีวิต วิถีชีวิต เศรษฐกิจ และโรคติดต่อทางน้ำ (Lebel and Sinh, 2007: 38) ในแง่นี้ แม้แต่ในชุมชนริมน้ำซึ่งมีประวัติศาสตร์ยาวนานในการดำรงชีวิตและปรับตัวอยู่กับน้ำท่วม ทว่าน้ำท่วมที่เปลี่ยนไปในทางที่รุนแรงและไม่เหมือนเคยก็สามารถพรากชีวิตและทำลายทรัพย์สินได้อย่างไม่คาดคิดเช่นกัน เช่น ความผิดปกติของน้ำท่วมทั้งในแง่ของวันเวลาที่น้ำมาต่างจากเดิม ความถี่ของการท่วม ความเร็ว

และความลึกมากขึ้น พลวัตของน้ำท่วมเหล่านี้ต่างสร้างปัญหายนานใหญ่ให้กับผู้คนในสังคม (Lebel and Sinh, 2007: 42)

ตัวอย่างล่าสุดในประเทศไทยคือเหตุการณ์น้ำท่วมภาคเหนือในช่วงพายุวิภา กรมป้องกันและบรรเทาสาธารณภัย (ปภ.) ได้ประเมินความเสียหายในเบื้องต้นตั้งแต่วันที่ 21 ก.ค.จนถึงปัจจุบัน (3 สิงหาคม 2568) พบว่า 12 จังหวัดได้ประสบกับเหตุการณ์อุทกภัย ได้แก่ น่าน เชียงราย พะเยา ลำปาง เชียงใหม่ แม่ฮ่องสอน แพร่ สุโขทัย พิชณุโลก ตาก อุตรดิตถ์ และเลย คิดเป็น 74 อำเภอ 365 ตำบล 2,390 หมู่บ้าน 74,591 ครัวเรือน และ 233,487 คน รวมถึงมีผู้เสียชีวิต 6 ราย (มติชน, 2568) แน่แน่นอนว่ายังมีผลกระทบที่เกิดขึ้นมากกว่านี้ ไม่ว่าจะเป็น เรื่องความเป็นธรรม ผลกระทบต่อสภาพจิตใจ และการฟื้นฟูเยียวยาจากน้ำท่วม

การพัดผ่านเข้ามาของพายุวิภาจนเกิดเหตุการณ์น้ำท่วมครั้งแล้วครั้งเล่าและสร้างผลกระทบเป็นวงกว้าง ทำให้เราต้องกลับมาขบคิดถึงแนวทางการรับมือกับภัยพิบัติน้ำท่วมของไทยอย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้ เนื่องจากที่ผ่านมาความสามารถในการรับมือกับน้ำท่วมไม่ได้สูงมากนักเมื่อเทียบกับระดับน้ำที่ท่วมบ้านเรือนชาวบ้านเกือบมิดหลังคา สะท้อนให้เห็นจากบทสัมภาษณ์ในหนังสือของผู้ประสพภัยในจังหวัดน่านความว่า ทันทิที่ชาวบ้านรู้ว่าพายุวิภาพัดจะเข้าสู่ประเทศไทย ภาคเหนือคือพื้นที่เสี่ยงน้ำท่วม ชาวบ้านหลายคนไม่ได้ประมาท เพราะมีการตระเตรียมความพร้อมรับมือตามกำลังที่ตนเองมี และรัฐบาลได้ประเมินว่าสามารถรับมือกับพายุลูกนี้ได้ แต่ครั้งพายุวิภาได้ฟุ้งชน ประเทศไทยกลับพบว่าน้ำท่วมที่เกิดขึ้นยากที่ชาวบ้านจะรับมือได้ (Naratip Thongtanom, 2568)

*"ต่อให้คนเตรียมการดี มันเกินสุดวิสัยไปมาก บ้านใครมันจะมี 2 ชั้น 3 ชั้น
ทุกคน คุณเตรียมอย่างไรให้ตายยังงัย มันก็เตรียมได้ประมาณหนึ่งมนุษย์อะ"*

เช่นเดียวกับเจ้าของร้านหนังสือ Banban Nannan library ที่ชื่อว่า "สุดท้ายคืนนั้น เราก็คหวัง(น้ำ)มันจะไม่ขึ้นไปเลยกว่าที่เราเก็บของ แต่ปรากฏมันสูงกว่าที่เราเก็บของ" ไม่เพียงเท่านั้น แม้แต่คนเฒ่าคนแก่อายุ 100 ปี ต่างก็ไม่เคยพบเจอ น้ำท่วมหนักเท่านี้มาก่อน ย้อนกลับไปในปี 2549 คือน้ำท่วมที่สูงที่สุดในจังหวัดน่านซึ่งมีความสูงคือ 7.42 เมตร ทว่าน้ำท่วมในปี 2568 หนักที่สุดที่ได้มีการบันทึกสถิติไว้คือ 9.49 เมตร ในแง่นี้ชาวบ้านจึงระบุว่า "น้ำท่วมในรอบพันปีนะครับบางคนเกิดมาอายุ 100 ปี คุณปู่คุณย่าเขาเล่าให้ฟัง บอกไม่เคยเห็นสภาพน้ำท่วมแบบนี้ตั้งแต่เกิดมา" (Naratip Thongtanom, 2568)

กล่าวได้ว่าพายุวิภาถือเป็นต้นเหตุสำคัญของน้ำท่วมซึ่งถือเป็นปัจจัยธรรมชาติที่เชื่อมโยงกับการเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศ (Climate Change) ในแง่นี้โลกร้อนจึงสร้างความยากลำบาก

ในการรับมือกับภัยพิบัติน้ำท่วม เหตุเพราะสภาพอากาศในยุคสมัยที่ปู่ ย่า ตา ยาย ของเราเคยดำรงชีพอยู่แตกต่างอย่างมากกับสถานการณ์ในปัจจุบันที่ลูกหลานต้องเผชิญ อย่างไรก็ตาม คำถามสำคัญคือแนวทางการจัดการอุทกภัยของประเทศไทย ไม่ว่าจะเป็น นโยบาย กฎหมาย องค์กร ซึ่งมีบทบาทในการจัดการภัยพิบัติทั้งในช่วงก่อนเกิดภัย ขณะเกิดภัย และหลังภัย มีความพร้อมที่จะรับมือกับการเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศที่เปลี่ยนแปลงอย่างบ้าคลั่งนี้หรือไม่ (Lebel and Sinh, 2007: 37) โดยเฉพาะอย่างยิ่งเมื่อมองผ่านตัวอย่างเหตุการณ์น้ำท่วมในทางตอนเหนือของไทยที่ผ่านมาซึ่งผลกระทบที่เกิดขึ้นไม่ได้สิ้นสุดลงเมื่อน้ำลดเท่านั้น หากแต่ยังสร้างผลกระทบต่อเนื่องที่ต้องใช้ระยะเวลายาวนานในการฟื้นฟูเยียวยา ไม่ว่าจะเป็น การล้างบ้าน การทำเกษตรใหม่ การรักษาสภาพจิตใจ เป็นต้น

แม้ยุคโลกเดือดจะสร้างความไม่แน่นอน แต่การเตรียมความพร้อมรับมือน้ำท่วม(อาจ)แน่นอนได้

น้ำท่วมในฐานะภัยพิบัติมิได้เกิดจากธรรมชาติเท่านั้น แต่ยังเป็นผลมาจากเงื่อนไขทางเศรษฐกิจ การเมือง และสังคมอีกด้วย ยกตัวอย่างเช่น บางพื้นที่เสี่ยงที่จะเกิดแผ่นดินไหวและน้ำท่วมมากกว่าพื้นที่อื่น กระนั้น ปัจจัยทางสังคมยังทำให้ผลกระทบที่จะเกิดขึ้นมีมากไปอีก หากคนในพื้นที่เข้าถึงทรัพยากรและโอกาสไม่เท่ากัน เช่น ชนชั้นสูงสามารถเตรียมการรับมือกับภัยพิบัติได้ง่ายกว่าชนชั้นล่าง ภัยพิบัติจึงเป็นผลมาจากทั้งธรรมชาติและเงื่อนไขทางสังคมซึ่งเกี่ยวข้องกับความสัมพันธ์เชิงอำนาจ (power relations) ที่แต่ละคนได้รับผลกระทบไม่เท่าเทียมกัน ดังนั้น การศึกษาภัยพิบัติจึงต้องศึกษาปัจจัยธรรมชาติพร้อม ๆ กับการศึกษาปัจจัยที่กว้างกว่านั้น ซึ่งช่วยให้สามารถวางแผนการรับมือกับภัยพิบัติได้ดียิ่งขึ้น (Wisner et al, 2004: 4-10) ในแง่นี้ การศึกษาของ Zwarteveen et al. (2017) จึงชวนให้เราตั้งคำถามต่อสิ่งที่สำคัญไม่แพ้พายุ ซึ่งก็คือกฎหมาย นโยบาย วัฒนธรรม และการรับมือของรัฐบาล ฯลฯ ในช่วงน้ำท่วม

ดังจะเห็นได้จากเหตุการณ์น้ำท่วมในภาคเหนือที่ผ่านมาได้ทิ้งโจทย์สำคัญหลายประการในการรับมือกับน้ำท่วม กล่าวคือ นอกจากการเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศจะเป็นปัจจัยสำคัญที่ส่งผลให้น้ำท่วมเกิดขึ้นได้ตลอดเวลา ยังพบว่าในภาพใหญ่ น้ำท่วมยังเกี่ยวข้องกับการขยายตัวของเมือง ระบบการระบายน้ำที่ไม่มีประสิทธิภาพ การปรับเปลี่ยนภูมิทัศน์ในลำน้ำไม่จำเป็นจะเป็นการสร้างฝาย ประตูประบายน้ำ เป็นผลให้น้ำท่วมไม่สามารถระบายออกไปตามทางเดิมได้ ทั้งนี้ในหลายประเทศได้มีการรื้อถอนสิ่งกีดขวางทางน้ำ เช่น ฝาย เพื่อให้มีน้ำได้ไหลอย่างอิสระเสรี (Panpaporn Udchachon, 2567)

ไม่เพียงเท่านั้น ชูโชค อายุพงศ์ หัวหน้าศูนย์ความเป็นเลิศด้านการจัดการภัยพิบัติทางธรรมชาติ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่ ชี้ให้เห็นว่าในช่วงน้ำท่วมสิ่งที่ประชาชนต้องการกลับไปไม่ถึงเขากล่าวคือ**ก่อนเกิดน้ำท่วม**ประชาชนจะอยากรู้เรื่องแผนที่เสี่ยงเพื่อทราบที่บ้านเรือนตกอยู่ในความ

เสี่ยงหรือไม่ ช่วงเวลาการเกิดน้ำท่วม เส้นทางอพยพ จุดจอดรถ และศูนย์อพยพเพื่อเตรียมความพร้อมในการหนี **ระหว่างเกิดน้ำท่วม** ประชาชนอยากรู้เรื่องการปฏิบัติตัวระหว่างอยู่กับภัยพิบัติ ช่วงเวลาที่ต้องอยู่กับน้ำท่วม(กักกัน) และข้อมูลหน่วยกู้ภัย และ**ภายหลังน้ำท่วม** ประชาชนจะอยากรู้เรื่องการชดเชยเยียวยา (ธิตยา จารุโพบูลย์พันธ์, 2568)

อย่างเช่นการประกาศแจ้งเตือนภัยล่วงหน้าของภาครัฐที่มีข้อจำกัด เป็นเหตุให้ประชาชนต้องทำการแจ้งเตือนกันเอง รวมทั้งประชาชนในพื้นที่ชี้ว่าข้อมูลน้ำท่วมที่รัฐนำเสนอต่อประชาชนมีความยากในการทำความเข้าใจเพราะเป็นตัวเลข สะท้อนให้เห็นจากคำสัมภาษณ์ของประชาชนที่ว่า

"เรารู้สึกว่าบางอย่างเราอ่านไม่ออกว่ามันมีความหมายว่าอย่างไร เราไม่ใช่คนทำงานด้านนี้ เราไม่เข้าใจหรือว่าสูงขนาดนี้ คือเดือร่อนขนาดไหน ไม่เข้าใจ เลยต้องมาทำความเข้าใจ ณ วันนั้น เข้าใจถูกบ้าง ไม่ถูกบ้าง มันไม่ถูกแปลงมาเป็นภาษาชาวบ้าน มันเป็นภาษาศัพท์เฉพาะทั้งนั้นเลย"

รวมถึงภาครัฐไม่ได้มีแผนการรับมือน้ำท่วมอย่างเป็นรูปธรรม กล่าวคือ แม้รู้ว่าจะเกิดน้ำท่วม แต่รัฐรับมือกับน้ำท่วมได้ไม่ดีนัก อีกทั้งการช่วยเหลือของภาครัฐก็มีความล่าช้า พื้นที่น้ำท่วมเสียหายพบว่าการให้ความช่วยเหลือของภาคประชาสังคมมีความรวดเร็วมากกว่า เนื่องจากไม่ต้องเสียเวลากับเอกสาร ระเบียบ กฎหมาย มีหน้าซ้ำ น้ำท่วมภาคเหนือโดยเฉพาะในจังหวัดเชียงรายยังมีความซับซ้อนมากขึ้นไปอีก เมื่อแม่น้ำในพื้นที่ได้ปนเปื้อนสารพิษซึ่งมีที่มาจากต้นน้ำในประเทศพม่า เป็นเหตุให้น้ำท่วมสร้างความกังวลถึงการแพร่กระจายของสารพิษในแม่น้ำที่รุนแรงขึ้นไปอีก กระนั้น แนวทางการรับมือกับน้ำท่วมที่มาพร้อมกับสารพิษของรัฐบาลก็ยังมีข้อจำกัด (Naratip Thongtanom, 2568; Lanner, 2567, 2658(ข))

บทส่งท้าย

น้ำท่วมหาได้เป็นเพียงเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นจากธรรมชาติเท่านั้น แต่น้ำท่วมยังเกี่ยวข้องกับว่าคุณเป็นใคร คุณอยู่อาศัยอย่างไร รวมทั้งลักษณะของน้ำท่วมก็สำคัญ เช่น การท่วมอย่างฉับพลันทันด่วนในกรณีน้ำป่าไหลในยามวิกาล ย่อมเป็นอันตรายต่อชีวิต ดังนั้นเพื่อรับมือกับน้ำท่วมรูปแบบต่าง ๆ จึงต้องคำนึงถึงปัจจัยที่ใหญ่กว่ามวลน้ำ ไม่ว่าจะเป็น การเปลี่ยนแปลงทางสังคม เศรษฐกิจ และการเมือง และแนวทางการรับมือภัยพิบัติ (Lebel and Sinh, 2007; Wisner et al, 2004: 4-10) ดังนั้น ในเบื้องต้นการรับมือภัยพิบัติโดยใช้มาตรการเชิงรุกที่ไม่ต้องรอให้สถานการณ์เกิดขึ้นก่อนค่อยแก้ไขจึงจำเป็น เพราะเราสามารถบริหารจัดการโดยไม่ต้องรอให้ภัยพิบัติเกิดก่อน เช่น การบริหารจัดการความเสี่ยงจากภัยพิบัติ (disaster risk management: DRM) ที่เน้นความเข้าใจ

และความเสี่ยงจากภัยพิบัติที่เป็นระบบ เช่น การประเมินความเสี่ยงจากภัย การป้องกันและลดผลกระทบ การเตรียมความพร้อมก่อนเกิด การเผชิญเหตุการณ์ฉุกเฉินเมื่อภัยมา และการฟื้นฟู (recovery) ภายหลังเกิดภัย (หทัยทิพย์ นราแห้ว และทวิดา กมลเวชช, 2558)

ผู้เขียน

อาทิตย์ ญบุญคง

เอกสารอ้างอิง

- มติชน ออนไลน์. (2568). ปกเผย สิ่งแวดล้อมท่วมแล้ว 6 ชีวิต 4 จังหวัดยังจมบาดาล เร่งช่วยเหลือครอบครัวผู้สูญเสีย. สืบค้นจาก https://www.matichon.co.th/local/quality-life/news_5305926 (6 สิงหาคม 2568)
- ทวิดา กมลเวชช, ศิญาณี หิรัญสาส์ และ ศิริรักษ์ สิงหเสน (2562). การศึกษาบทเรียนการบริหารการท้องที่ในภาวะวิกฤติของประเทศไทย: รายงานวิจัยฉบับสมบูรณ์. สำนักงานคณะกรรมการส่งเสริมวิทยาศาสตร์ วิจัยและนวัตกรรม.
- ธิดิยา จารุโพบูลย์พันธ์. (2568). ยกระดับ “ข้อมูล” รับมือภัยพิบัติ สืบค้นจาก <https://policywatch.thaipbs.or.th/article/environment-98> (6 สิงหาคม 2568)
- หทัยทิพย์ นราแห้ว และทวิดา กมลเวชช. (2558). การบริหารจัดการอุทกภัย กรณีศึกษาเปรียบเทียบ: เทศบาลนครปากเกร็ด จังหวัดนนทบุรี เทศบาลนครหาดใหญ่ จังหวัดสงขลา และตำบลดอนฉิมพลี จังหวัดฉะเชิงเทรา. วารสารผู้ตรวจการแผ่นดิน, 11(2), 35-82.
- Lanner. (2568(ก)). น้ำท่วมชายแดนแม่สายล้นพนักันน้ำ นักวิชาการจะรัฐล้มเหลวในการเตือนล่วงหน้า - ห่วงมีสารพิษปนเปื้อนมากับน้ำ. สืบค้นจาก <https://www.lannernews.com/24052568-01/?fbclid=IwY2xjawL-> (6 สิงหาคม 2568)
- Lanner. (2568(ข)). น้ำท่วมชายแดนแม่สายล้นพนักันน้ำ นักวิชาการจะรัฐล้มเหลวในการเตือนล่วงหน้า - ห่วงมีสารพิษปนเปื้อนมากับน้ำ. สืบค้นจาก <https://www.lannernews.com/24052568-01/?fbclid=IwY2xjawL-> (6 สิงหาคม 2568)
- Lanner. (2567). จากน้ำท่วมถึงน้ำลดเชียงราย-เชียงใหม่ ‘เวลา’ สิ่งที่เราสูญเสียและต้องการมากที่สุด. สืบค้นจาก <https://www.lannernews.com/07112567-03/?fbclid=IwY2xjawL-> (6 สิงหาคม 2568)
- Lebel, L., & Bach Tan Sinh, B. T. S. (2007). Politics of floods and disasters. In Democratizing water governance in the Mekong Region. Chiang Mai, Mekong press.
- Naratip Thongtanom. (2568). หนังสือจมโคลน เมืองน่านจมน้ำ ฟังเสียงคนน่าน ในวันที่น้ำท่วมใหญ่ที่สุดในชีวิต. สืบค้นจาก https://workpointtoday.com/nan-province-is-battling-its-worst-flood-in-four-decades-770504-2/?fbclid=IwY2xjawL_20BleHRuA2FlbQIxMABicmlkETF3 (6 สิงหาคม 2568)
- Panpaporn Udchachon. (2567). วิกฤตน้ำท่วมภาคเหนือ ทำไมเกิดซ้ำซาก? มองปัจจัยน้ำท่วมภาคเหนือกับ

- ธารา บัวคำศรี แห่ง Greenpeace Thailand. สืบค้นจาก <https://thematter.co/social/northern-thailand-floods/232852> (6 สิงหาคม 2568)
- Scott, J. C. (2025). *In Praise of Floods: The Untamed River and the Life It Brings*. Yale University Press.
- Wisner, B., & Wisner, B. (2004). *At risk: natural hazards, people's vulnerability and disasters*. Psychology Press.
- Zwarteveen, M., Kemerink-Seyoum, J. S., Kooy, M., Evers, J., Guerrero, T. A., Batubara, B., & Wesselink, A. (2017). Engaging with the politics of water governance. *Wiley Interdisciplinary Reviews: Water*, 4(6), 1-9.